

הדף החדש

עלון יומי ללומדי הדף היומי
יו"ל ע"י מדרשיית הדף היומי פ"ת
לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת הר"ר אשר אנטשיל ז"ל

יום חמישי כד' ניסן תשס"ז
מסכת חגיגה דף ה'

midrashiya@eagleintl.com

עיונים על הדף

מהם "רעות" ומהם "צרות"?

מביאה הגמ', פסוק בפרשת וילך (פרק לא' פסוק יז) שבכה בו רי"ח, "ומצאהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה". וביאר רב, ש"רעות" ו"צרות", הכוונה לרעות שנעשות צרות זו לזו, כגון זיבורא ועקרבא. וביאר רש"י (ד"ה זיבורא וכן בתוס' ד"ה שנעשות) שהרפואה לעקיצת עקרב זה ע"י חום. הרפואה לעקיצת צירעה זה ע"י קור. ואם מחליף ברפואה הרי זו סכנה. א"כ אדם שנעקץ מעקרב ומצירעה לא יהיה לו רפואה, שממ"נ אם ישתמש בקר, ייקך לו מחמת העקרב. אם ישתמש בחם, ייקך לו מחמת עקיצת הצירעה. שואל מרן האבי עזרי (הקדמה לחלק נשים), צריך להבין בפסוק שמתחיל "ומצאוהו רעות רבות וצרות", ובהמשך מסיים הפסוק "מצאוני הרעות האלה". מדוע מתחיל ברעות וצרות, ומסיים ברעות בלבד.

מבאר האבי עזרי, "רעות" זה גוף הרעה, גוף היסורים, העונש עצמו. "צרות" לא מתפרש על העונש עצמו, אלא על המצב הסובב את האדם, ממשמעות המילה "צר". לפעמים נפלה רעה על האדם, אולם מצבו הנפשי והייסורים שנגרמים לו מחמת אותה רעה, כה גדולים ומייסרים, לא מחמת עצם "הרעה", אלא מחמת הסיבות המסובבות את העניין. כגון אדם רח"ל חלה במחלה, ה"רעה" זה המחלה. אולם היות והמחלה נפלה עליו בזמן מסויים, או כאשר נמצא במקום מסוים, ואילו לא היה באותו אזור או באותה רמה, המחלה הייתה פחות מצערת אותו. זה ה"צר" שב"רעה". זה לא מחמת עצם המחלה, אלא מחמת הסובב.

אומר מרן הרב שך זצ"ל, זה מה שאומר הפסוק, "וחרה אפי בו ביום ההוא ועובתים והסתרתני פני מהם והיה לאכל ומצאהו רעות רבות וצרות", כאשר חסר לאדם בטחון בדי' יתברך, כאשר יש לו חסרון באמונה, אז בכל "רעה" יש גם "צרה", מלבד העונש שהטיל עליו הקב"ה, יש לו אף יסורים שנשברה רוחו והעולם נראה לו חשוך וצר. אולם כאשר יאמר "על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה", כאשר מגיע להכרה בבורא עולם, ומבין שכל הרעות באות לו מחמת חסרון די' בקרבו, אז הוא מבין שזאת רק "רעה", הקב"ה הענישו ורוצה בטובתו, ושמגיע להבנה זו, ממילא יש לו רק "רעות", כאן כבר אין את ה"צרות". מה ש"צר" לאדם זה רק מחמת שחושב שיכול להיות לו יותר טוב, וחסר לו בהכרה בריבון כל העולם שהוא מסובב כל הסיבות. וכאשר מגיע להכרה זו, אין לו "צרה" כי אם רעה. וזה הפתח הגדול לתשובה.

מה החיסרון במי שאינו יכול ועוסק בתורה?

שלשה הקב"ה בוכה עליהם בכל יום, על שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. ועל שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק. וצריך להבין, מדוע יש תביעה על מי שאינו יכול לעסוק בתורה, ועוסק. לכאור' לשבחו יאמר, אע"פ שאינו יכול לעסוק, בכ"ז מתאמץ, מתעלה מעל חוסר היכולת, ובכ"ז לומד. מדוע הקב"ה בוכה עליו? מבארים המפרשים על העין יעקב ועוד, מי שאי אפשר לו ללמוד, הכוונה לאדם שאינו מסוגל ללמוד באופן הישר והאמיתי, הוא לומד בלא רב, בלא מסורת, ללא הבנה כלל, לימוד כזה יכול להביא רק לטעויות ולמסקנות שאינם נכונות. ולעקור דברים מן התורה. זה אדם שאי אפשר לו ללמוד, ואם לומד, הקב"ה בוכה עליו, מי יודע איזו תקלה תבא על ידו.

ביודיו הגדול של רבינו ניסים גאון (נאמר בסדר לפי מנהג יוכ"ק) כתוב, "כעבד מורד על אדוניו כתלמיד חולק על רבו, את אשר התרת, אסרת. ואשר אסרת, התרת". וצריך להשכיל בשלמא "את אשר אסרת התרת" מובן היודיו על כך, יש דבר אסור, ובא האדם והתיר אותו. אולם "את אשר התרת אסרת", מה רע להחמיר? מדוע לא יוסיף האדם גדרים לעצמו? מדוע נצרך ע"י וידוי מבואר, שצריך להתוודות ולבקש תשובה מהקב"ה, על שאוסרים דבר שאין לאסור אותו. כאשר ע"פ ההלכה, המסורת והדת היהודית, דבר מסויים הוא מותר, אין לפסוק בו הלכה שהוא אסור. אפילו שזה נראה חומרה, אולם זה סילוף! זה לא אמת! זה "אי אפשר לו ללמוד ולומד".

סיכום הדף

נושא היום: המשך הפסוקים שבכו בהם האמוראים. ועוד דרשות מהפסוקים.

רבינו"ח בכת' כשהגיע ל"זיתיתני בו לבלעו חנם", כפיכול אפשר להטות את דעת הקב"ה לרעה. וכן "הן בקדשו לא יאמין", במי יאמין אם לא מאמין למלאכים. ראה רי"ח אדם שמלקט תאנים שאינם בשלות. כיון, שיוצא לדרך ואלו משתמרות יותר מהבשלות. אמר רי"ח, "הן בקדשו לא יאמין" שהצעירים שאינם חטאו לוקחם הקב"ה בטרם יחטאו. אולם אם יש לתלות בחטא, תולים. כצעור שנפטר בשכנתו של רבי אלכסנדר. עוד בכה רי"ח, שהגיע ל"קרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעשקי שכר שכיר". הקב"ה עד ודיין ואין לנידון תקנה. וע"ז אמר ריב"ז, אי לנו, ששקל הכתוב את העברות החמורות של כישוף וניאוף יחד עם העברות הקלות של שכר שכיר. בהמשך הפסוק כתוב "אלמנה ויתום ומטי גר ולא יראוני אמר ד' צבא-ות' דרש ר"ל, מי שמטה משפט גר, כמו שמטה משפט שמים. ודרש רבי חנינא בר פפא, העושה דבר רע ומתחרט, מוחלים לו שאם הוא לא בכלל "לא יראוני" נמחל לו.

עוד בכה רי"ח, שהגיע ל"כי את כל מעשה האלוקים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע", ששוקלים לו שגגות כודונות, אין לו תקנה. ר"על כל נעלם" זה עברות שלא שם ליבו אליהם. לרב, הורג כניח בפני חבריו ונמאס בה. ולשמואל, רק בפני חבריו ונמאס. "אם טוב ואם רע" אמרו בבב"מ של רבי ינאי, זה הנותן צדקה בפרהסיא. שהוא מיבש את העני. ואמר רבי ינאי, מוטב לא לתת באופן זה. דבי רבי שלה אמרו, זה הנותן צדקה לאשה בסתר, ויחשדוהו. לרבא, זה הנותן לאשתו בשר לא מנוקף בער"ש ולא תנקרו כדון, מחמת טירחת הזמן. אולם לאשה בקיאה, מותר. שהרי רבא עצמו שלח לאשתו (בתו של רב חסדא) בשר שאינו מנוקף. לשמואל, ממציא לעני מעות בשעת דוחקו שאו קונה ביוקר.

עוד בכה רי"ח, "היה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות", עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות, וכי יש לו תקנה. ואמר רב, ש"רעות וצרות" זה צרות הסמוכות זו לזו, ורפואתם סותרת כעקיצת צרעה ועקרב. (וע"י ברש"י) בתחילת הפסוק נאמר "וחרה אפי בו ביום ההוא ועובתים והסתרתני פני מהם והיה לאכול", דרש רב ברדלא בר טביומי בשם רב, מי שאינו בהסתר פנים, ומי שאין הגויים שוללים את ממנו, אינו מעם ישראל. לחכמים היה נראה, שאין מלכות שוללת מרבא את ממונו, ואמר להם ששולח סותר. בכ"ז מחמת שנתנו החכמים עיניהם ברבא, שלחו מהמלכות לשלול את ממונו. ואמר רבא, זה מה שאמר רשב"ג כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני.

"ואנכי הסתר אסתיר פני מהם", אמר רבא, אולם בחלום אדבר בו. אמר רב יוסף, אף בהסתר פנים ידו של הקב"ה מגינה עלינו שנאמר "ובצל ידי כסיתוך".

רבי יהושע בן חנניה עמד בבית הקיסר, אפיקורס הראה באצבעו. וענה לו ריב"ח, ע"י תנועת ידו. ביואר הדבר, האפיקורס נקט שהקב"ה עוב את עם ישראל. ענה לו ריב"ח, ידו נטויה להגן עלינו. והיות והאפיקורס לא הבין מה התשובה, הרגו הקיסר. לפני שנפטר ריב"ח שאלוהו החכמים, מי ענה עתה לשאלות האפיקורסים. אמר להם "אבדה עצה מבנים", או גם מאומות העולם "נסתרה חכמתן", ולא ישאלו. או מהפסוק "ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך", כח עשו ויעקב שוה.

רבי אילא דרש, "כי הנה יוצר הרים וברא רוח ומגיד לאדם מה שחוו", עבד שרבו אומר לו לפרטי פרטים מהם שיחותיו, וכי תקנה יש לו. אמר רב, אפילו שיחה יתירה שבין איש לאשתו. אולם שיחה הנצרכת לצורך מצוה מותר.

אמר רב שמואל בר אינאי בשם רב, יש מקום להקב"ה הנקרא מסתרים, שנאמר "במסתרים תבכה נפשי מפני גוה". לרב שמואל בר יצחק, "מפני גוה", הכוונה לגאות ישראל שהושפלה בידי הנוכרים. ולרב שמואל בר נחמני, גאות מלכות שמים שירדה. אע"פ שנאמר "הוד והדר לבושה" יש בכיה לפני הקב"ה ביום תורבן הבית. "ודמע תדמע ותרד עיני דמעה", ג' דמעות על בית א'. על בית ב'. ועל ישראל שגלו. ויש אומרים, על ביטול תורה. וזה מחמת שגלו ישראל. ג' בוכה עליהם הקב"ה בכל יום, מי שיכול לעסוק בתורה ולא עוסק. מי שאינו יכול לעסוק ועוסק. ופרנס המתגאה על הציבור.

שרבי הגיע לפסוק באיכה "השליך משמים ארץ", נפל הספר מידו. ואמר, החורבן היה מגג הבית לרבי עמוק.

רבי ורבי חייה הלבו בדרך, הגיעו למקום שאמרו להם שיש כאן ת"ח עיור. ר"ח אמר לרבי שלא לכת עמו, כיון שנשיא צריך לשמור על כבודו. ורבי לא הסכים. הלבו להקביל פניו, ואמר להם הת"ח אתם ביבדתם נראה ואינו רואה, יכרם הקב"ה הרואה ואינו נראה. אמר רבי לר"ח, אם לא באתי איתך לא הייתי מקבל את הברכה. ולמד את הברכה מרבי יעקב איש כפר חיטאי, שהיה מקביל פני רבו כל יום, וכשהזקין אמר לו רבו, שלא יטרף לבא. ודרש פסוק שאומר שק"י למי שרואה חכמים בחייהן ינצל מן השחת. רב אידי, גר במרחק ג' חודשי הליכה מבית המדרש של רב, הלך ג' חודשים, למד יום אחד, חזר ג' חודשים כדי לשמח אשתו בגלג. וקראו לו "בר בי רב דחד יומא". והצטער ע"כ, ואמר על עצמו את הפסוק, "שחק לרעהו אהיה". ואמר לו רי"ח, שלא יקפיד על החכמים. ודרש רי"ח, "זאתי יום יום ידרשון ודעת דרכי יתפצון" מלמד, שאפילו עוסק בתורה יום אחד בשנה, חשוב כאילו עסק בה כל השנה כולה. וכנגד זה אף למוטב.